

Vraag en antwoord

SPREEKWOORDELIJK

Illustratie: Matthijs Sluiter

Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten

? Wat betekent het spreekwoord 'Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten'? En waar komt het vandaan?

! 'Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten' drukt uit dat de manier waarop iemand over anderen denkt of oordeelt, vooral wordt beïnvloed door hoe die persoon zelf is; het zegt dus meer over hemzelf dan over die ander. Het spreekwoord wordt vrijwel zonder uitzondering in negatieve zin gebruikt: het suggereert dat iemand ('de waard') die een ander ('zijn gasten') niet vertrouwt, zelf waarschijnlijk ook niet te vertrouwen is.

Het woord *waard* in dit spreekwoord is een enigszins verouderd synoniem van *herbergier* of *kastelein*. Een waard die er altijd van uitging dat de gasten van zijn herberg hem zouden oplichten of anderszins kwaad in de zin zouden hebben, was waarschijnlijk zélf iemand die geneigd was slechte dingen te doen – uit die gedachte komt het spreekwoord voort.

Waarom er nu juist over een waard (en zijn gasten) wordt gesproken, en niet over bijvoorbeeld een kleermaker (en zijn klanten) of een veehandelaar (en zijn kopers), is niet duidelijk. Misschien stond het beroep van waard ooit in lager aanzien, maar daar is geen bewijs voor te vinden. Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* vermeldt wel de uitdrukking 'Geen weerd of hij scheert', waarmee bedoeld wordt: elke herbergier bedriegt zijn gasten. Dat hoeft op zichzelf echter niet zo veel te zeggen, want er zijn wel meer beroepen die in een bepaalde verbinding of context negatief naar voren komen. Zo kan het beroep van kruidenier de bijklank 'bekrompen iemand' hebben, en dat van boer de bijklank 'lomp'.

Overigens bestaat er ook een positief klinkend spreekwoord met het woord *waard* erin: 'Vrolijke waarden maken vrolijke gasten.' Dat sluit aan bij het wat bekendere 'Wie goed doet, goed ontmoet.'

In/op Texel

? Wat is juist: 'Ik ben geboren in Texel' of 'Ik ben geboren op Texel'?

! Het kan allebei. 'Ik ben geboren op Texel' is het gewoonst: de meeste mensen denken bij Texel aan het eiland, en bij aanduidingen van eilanden is *op* het gangbare voorzetsel: 'Hij woont op een eiland', 'Ik was dit najaar op Ibiza', enz.

Maar Texel is ook de naam van een gemeente, en bij gemeenten is *in* het juiste voorzetsel. 'Ik ben geboren in Texel' is dus ook mogelijk; zeker in een zin over de gemeente waar iemand geboren is, is dat geen onlogische keus. Overigens zijn er ook andere plaatsnamen waarbij van oudsher vaak *op* wordt gebruikt, vooral in de omgeving van de desbetreffende plaats: veel mensen zeggen bijvoorbeeld dat ze 'op Scheveningen', 'op Katwijk' of 'op Urk' wonen.

Het komt vaker voor dat een naam zowel een eiland als een staatkundige eenheid aanduidt. Cuba is bijvoorbeeld een eiland én een land, en daarom is zowel *op Cuba* als *in Cuba* juist. Hoe meer de gedachte aan het eiland naar de achtergrond verdwenen is, hoe sterker de voorkeur voor *in* zal zijn. Zo is de Hoeksche Waard geografisch gezien een eiland, maar de meeste mensen beschouwen het als een streek of regio; daarom is *in de Hoeksche Waard* een stuk gewoner dan *op de Hoeksche Waard*.

Vast()staat

? Wat is juist: 'Vast staat dat er veel verandert' of 'Vaststaat dat er veel verandert'?

! In dit geval is *vast staat* juist: 'Vast staat dat er veel verandert.'

Vaststaan is een samengesteld werkwoord; de vormen van dit werkwoord worden waar mogelijk aaneengeschreven: 'Ik geloof dat de prijs nog niet vaststaat', 'De regels hebben vanaf het begin vastgestaan.' De delen kunnen ook los van elkaar in de zin voorkomen: 'De prijs staat nog niet vast', 'Mijn plan stond meteen vast.'

Ook als de zin begint met *vast + staat*, wordt de woordcombinatie gesplitst. Dat is omdat er in een gewone, mededelende zin altijd een apart zinsdeel vóór de persoonsvorm staat: 'Is een goed boek' of 'Loopt op straat' zijn zonder verdere context en in schrijftaal onvolledige zinnen. (Bij vraagzinnen en gebiedende wijzen ligt dat anders: 'Loopt hij op straat?', 'Vergeet niet uit te checken!') Dat betekent dat je in 'Vast staat dat hij meegaat' wel moet aannemen dat *vast* een apart woord is, en dat *staat* de persoonsvorm is.

Een vergelijkbaar geval is 'Ik vind dat het belang van de werknemers vooropstaat' tegenover 'Voorop staat het belang van de werknemers', en 'Je merkt dat de tijd ongenadig voortschrijdt' tegenover 'Voort schrijdt de tijd.'

Geap(p)t, gezap(p)t

Worden *appen* en *zappen* op dezelfde manier vervoegd?

Nee, niet helemaal. In de vervoeging van *appen* blijft de dubbele *p* in alle vormen staan, in die van *zappen* niet. Het is *ik app* - *ik app-te* - *ik heb geappt*, tegenover *ik zap* - *ik zapte* - *ik heb gezapt*.

Dat heeft te maken met de Engelse herkomst van deze woorden. Het werkwoord *appen* is afgeleid van het Engelse woord *app* (een verkorting van *application*), dat met dubbele *p* wordt geschreven. *Zappen* daarentegen komt van *zap*, dat maar één *p* heeft. Dat spellingverschil zien we terug in het Nederlands.

De keuze tussen een enkele en een dubbele medeklinker hangt bij sommige aan het Engels ontleende werk-

woorden af van de uitspraak. Zo is het *baseballen* - *basebalde* - *gebasebalde* omdat *baseball* nog op z'n Engels wordt uitgesproken, maar *volleyballen* - *volleybalde* - *gevolleybalde* omdat de uitspraak van *volleybal* ver-nederlandst is.

Wie 'treft blaam'?

Is 'Niemand anders dan mij treft blaam' een goede zin? Hij klinkt gek, maar 'Niemand anders dan ik treft blaam' klinkt niet beter.

De zin 'Niemand anders dan mij treft blaam' is grammaticaal juist.

Het woord *blaam* is hier het onderwerp: de blaam 'doet' iets, namelijk iemand 'treffen', oftewel 'raken'. Degene die door die blaam wordt getroffen ('geraakt'), is in deze zin het lijdend voorwerp. Het is bijvoorbeeld ook 'Mij treft geen blaam' en niet 'Ik tref geen blaam.' Daarom moet het in de zin uit de vraag ook *niemand anders dan mij* zijn. De vorm *niemand anders dan ik* zou juist zijn als deze woordgroep het onderwerp van de zin was, zoals in: 'Niemand anders dan ik is hier schuldig aan.'

Het ongewone van zinnen met *blaam* en *treffen* is dat het onderwerp daarin veelal aan het eind van de zin staat, of in elk geval na het lijdend

voorwerp: we zeggen 'Hem treft geen blaam' en niet 'Geen blaam treft hem', en 'Dus volgens jou treft ons blaam?' en niet 'Dus volgens jou treft blaam ons?' Ook dit kan tot gevolg hebben dat niet duidelijk is dat *blaam* het onderwerp is.

TAALTRAININGEN

Voor de komende maanden staan onder meer de volgende taaltrainingen gepland:

- zakelijk schrijven: donderdag 26 januari, Amsterdam;
- spelling: donderdag 2 februari, Amsterdam, en dinsdag 21 maart, Arnhem;
- opfrustraining taalregels: zaterdag 11 maart, Amsterdam;
- praktische grammatica en leestekens: donderdag 30 maart, Amsterdam.

Leden van Onze Taal krijgen korting. Meer informatie en inschrijfmogelijkheden: www.onzetaal.nl/taaltrainingen.

MEER TAALADVIES?

Wilt u direct antwoord op een taalvraag? Dan kunt u ons bellen: de Taaladviesdienst is elke werkdag van 9.30 tot 12.30 uur bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Als lid kunt u gratis vragen stellen per e-mail via het formulier op www.onzetaal.nl/vraag.

Op onze website worden tal van taalkwesties behandeld: www.onzetaal.nl/taalaadvies. Voor spellingkwesties kunt u ook terecht op onze spelling-website: www.spellingsite.nu. Daar is de schrijfwijze van tienduizenden woorden en namen te vinden, met bij elk woord uitleg over het hoe en waarom van die spelling.

Test

A. Test uw spellingkennis

1. a. boeketje chrysanten
b. bouquetje chrysanten
c. bouquetje chrysanthen
2. a. catastrofaal
b. catestrofaal
c. katastrofaal
3. a. yogaën
b. yogaen
c. yoga'en

B. Vergroot uw woordenschat

1. *kaasmolaar*
a. ambachtelijk kaasmaker
b. onbenul
c. zachte kies
2. *lacune*
a. hiaat
b. strandmeer
c. zout van melkzuur
3. *verbambocheren*
a. soepel maken
b. verbrassen
c. veruierenen

C. Zoek de fouten

1. Na urenlang prakkizeren heeft hij eindelijk uitgepluisd hoe hij de confit de canard van de traîteur om de hoek zou kunnen evenaarden.
2. 8 Eetlepels honing maar liefst, gecombineerd met groffe mosterd en een tijmvinaigrette, vormen het benijdingswaardige geheim van de kok.

D. Extra

Hoe heet dit warmhoud-apparaat? Bizonijzer, buffeler, kangoeroe of salamander?

De antwoorden vindt u op bladzijde 31 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Normaliter In *normaliter* ligt de klemtoon op de *a*; in *idealiter*, *generaliter* en *globaliter* ook.
>> www.onzetaal.nl/normaliter

Kostwinner/kostwinnaar De juiste vorm is *kostwinner*. Het woord *winnaar* hoort vooral bij wedstrijden en prijsvragen.
>> www.onzetaal.nl/kostwinner

Hobby's Een meervoud van een woord op -y (zonder klinker ervoor) eindigt op -y's: *baby* - *baby's*, *hobby* - *hobby's*, *lolly* - *lolly's*, *penalty* - *penalty's*, etc. >> www.onzetaal.nl/baby